

Семен А. Д.,
здобувачка освітнього рівня бакалавр
за спеціальністю 073 «Менеджмент»
Науковий керівник: Гайдук М. О.,
виконувач обов'язків доцента кафедри філософії,
соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання,
доктор філософії з цивільної безпеки

СИСТЕМА НАВЧАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ НАСЕЛЕННЯ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ

Цивільний захист в Україні є фундаментальною частиною національної безпеки, оскільки він спрямований на захист населення, територій та навколишнього середовища від небезпечних подій природного, техногенного чи соціального характеру. Його значення зростає в умовах підвищення кількості надзвичайних ситуацій. Лише за 6 місяців 2023 року в Україні зафіксовано 28 965 пожеж, унаслідок яких загинуло 846 людей, серед них 24 дитини, а також травмовано 814 осіб[1]. Така статистика демонструє реальну важливість якісної організації реагування й навчання населення, адже переважна частина подій пов'язана з людським фактором.

У 2025 році особливо помітними стали природні пожежі, кількість яких зросла майже втричі та охопила понад 333 гектари територій[2]. Причинами стали погодні коливання, тривалі періоди спеки та низький рівень культури безпеки серед населення. Масштабність таких подій потребує високої готовності рятувальних служб, оперативності реагування та ефективної взаємодії державних і місцевих структур.

Основи діяльності системи цивільного захисту визначені Кодексом цивільного захисту України, який встановлює повноваження органів влади, підприємств та громадян у сфері запобігання й ліквідації надзвичайних ситуацій[3]. Важливою частиною цієї системи є підготовка населення, яка охоплює всі категорії: працюючих за місцем роботи, осіб, що навчаються, а також непрацююче населення за місцем проживання. Таке навчання передбачає формування навичок реагування, евакуації, першої допомоги та правильних дій у разі пожеж, вибухів, хімічних чи радіаційних загроз.

Практичну реалізацію заходів цивільного захисту забезпечують Державна служба України з надзвичайних ситуацій, місцеві органи влади та мережа навчально-методичних центрів цивільного захисту. Саме вони проводять тренування, інструктажі, тематичні уроки, інформаційні заходи та консультації. Значною складовою профілактики є інформаційні кампанії - роз'яснення правил поведінки населення, поширення пам'яток, відеороликів, рекомендацій та нових вимог щодо безпечної поведінки.

Особливе місце посідає організація «Днів цивільного захисту» в закладах освіти, коли учні мають можливість відпрацювати практичні навички, ознайомитися з основними видами засобів індивідуального захисту, правилами евакуації та діями у разі небезпеки[4]. Такі заходи підсилюють відповідальність та обізнаність молоді, яка є найбільш сприйнятливою до навчання та здатна швидко засвоювати алгоритми поведінки.

Попри наявність розгалуженої системи та нормативного забезпечення, сфера цивільного захисту стикається з низкою проблем. Передусім це нестача кваліфікованих кадрів, особливо на місцевому рівні. Часто працівники, відповідальні за цивільний захист у громадах чи установах, не мають достатнього рівня спеціальної освіти або виконують ці обов'язки формально, поєднуючи їх з іншими посадовими функціями. Другою поширеною проблемою є застарілі навчальні програми, які потребують оновлення відповідно до сучасних умов та ризиків.

Також низькою залишається обізнаність населення. Значна частина людей не знає, як діяти в разі виникнення пожежі чи іншої загрози, які документи потрібно мати, яким шляхом евакуюватися, де знаходяться найближчі укриття. До цього додається брак фінансування, який обмежує можливості оновлення техніки, оснащення навчальних центрів, проведення тренувань і розроблення якісних інформаційних матеріалів.

Підвищення ефективності цивільного захисту можливе через розвиток сучасних цифрових засобів навчання. Зокрема, впровадження онлайн-платформ, мобільних додатків, інтерактивних тестів та відеоінструкцій може значно спростити доступ громадян до інформації. Важливим є створення

консультаційних пунктів у громадах, де населення зможе отримати роз'яснення щодо дій у разі надзвичайних ситуацій[5]. Також необхідні регулярні тренування, навчання для дорослих і дітей та постійна оцінка ефективності навчальних програм.

Удосконалення системи цивільного захисту має базуватися на поєднанні професійної підготовки служб, модернізації навчання та активному залученні населення. Формування культури безпеки, підтримка рятувальних служб і розвиток сучасних освітніх інструментів є основою зменшення ризиків і наслідків надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за перше півріччя 2023 року [Електронний ресурс] / Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Київ, 2023. URL: <https://indcz.dsns.gov.ua/upload/1/8/3/8/9/7/5/analitichna-dovidka-pro-pojeji-062023.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).
2. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI [Електронний ресурс]. URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2020-11/kodeks_civilnogo_zahistu_ukrayini.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
4. Організація і проведення об'єктового тренування закладу вищої освіти з питань цивільного захисту : метод. рек. [Електронний ресурс] / Навч.-метод. центр цивіл. захисту та безпеки життєдіяльності. Київ. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/3/4/4/7/9/organizaciia-i-provedennia-objektovogo-trenuvannia-zakladu-vishhoyi-osviti-z-pitan-civilnogo-zaxistu.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).
5. Стаття 39. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях [Електронний ресурс] // Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://kodeksy.com.ua/kczu/39.htm> (дата звернення: 15.11.2025).